

РЕЦЕНЗІЯ
офіційного рецензента

кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри правосуддя та
філософії Сумського національного аграрного університету

Котвяковського Юрія Олександровича

на дисертацію Шаповала Миколи Михайловича

«Підготовче провадження в цивільному судочинстві України»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 – Право

за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації. Понад півстоліття тому, саме життя зумовило необхідність виділення як самостійну стадію цивільного процесу підготовку цивільних справ до судового розгляду. Так уперше підготовча судова діяльність набула свого нормативного оформлення. З плином часу проблема підготовки не тільки не втрачає своєї актуальності. З упевненістю можна говорити про початок нового етапу розвитку уявлень про підготовче судове провадження.

Така постановка питання цілком можлива і допустима, особливо з огляду на результати останніх реформ цивільного судочинства в провідних країнах світу. Особливу увагу при цьому, як відомо, було приділено фундаменталізації стадії підготовки до судового розгляду як однієї з сучасних тенденцій розвитку цивільного правосуддя. Здається, що глобальні зміни спрямовані, передусім, на підвищення ефективності цивільної процесуальної діяльності та її оптимізацію.

Для вітчизняного законодавця питання, що розглядаються, також мають першорядне значення. Інакше, чим можна пояснити спроби на законодавчому рівні знайти прийнятне поєднання активної діяльності учасників судового процесу та суду, охоронної та примирної судової діяльності. Зрештою, виділити дії, що мають суто підготовчу правову природу. Втім, робота щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства не припиняється і сьогодні.

Значну допомогу при проведенні робіт з поліпшення цивільного судочинства та формування сталої судової практики можуть надати нові теоретичні розробки вітчизняних вчених-правознавців. У цьому значенні дисертаційне дослідження М. М. Шаповала, яке присвячене проблемам підготовчого провадження, заслуговує на всебічну підтримку.

Дисертація М. М. Шаповала, відбиваючи останні законодавчі зміни, спрямована на вивчення актуальних проблем теорії та практики правосуддя у цивільних справах.

Питання періодизації національного цивільного процесуального законодавства та правової думки, правове регулювання цілей та завдань підготовки справи до судового розгляду, нормативна модель концентрації доказового матеріалу та примирення сторін – це, звісно, не повний перелік дискусійних аспектів теми, що розглядається, для вирішення яких М. М.

Шаповал провів наукове дослідження теоретичних та практичних проблем підготовчого провадження в Україні.

Зв'язок роботи з науковою тематикою. Дисертаційне дослідження здійснювалось у рамках науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя юридичного факультету Сумського національного аграрного університету.

Наукова новизна та теоретичне значення дисертації. Дисертація є першим в українській науці комплексним дослідженням проблем теорії та практики підготовчого провадження в цивільному судочинстві. Наукову новизну дисертаційного дослідження становлять такі основні положення, висновки та рекомендації:

вперше:

визначено, що етапи формування процедур підготовки цивільної справи до судового розгляду на ниві вітчизняного правознавства необхідно розглядати в контексті становлення і періодизації європейської правової традиції цивільного процесу і характерними для неї уявленнями про належну підготовчу судову діяльність, які знайшли своє відображення в Статутах Великого князівства Литовського, Статуті цивільного судочинства Російської імперії і Австрійському Статуті цивільного судочинства;

аргументовано, що завдання підготовчого провадження як конкретні напрями діяльності необхідно аналізувати в аспекті оптимізації та підвищення ефективності судового розгляду спірних справ, а саме: виявлення всього належного складу учасників судового процесу, досягнення примирення між сторонами, здійснення судом і учасниками судового процесу своїх процесуальних обов'язків у сфері пізнання і доказування, загальної організації судового процесу;

обґрунтовано, що примирна функція цивільного судочинства належним чином не кореспондується із законодавчою моделлю правового регулювання підготовчого провадження, в якому поряд із класичними процедурами підготовки справи повинні бути надані широкі можливості щодо врегулювання спору;

доведено, що законодавець чітко не розмежовує диспозитивні й змагальні правомочності сторін, не виокремлює як самостійні повноваження суду, пов'язані з керівництвом процесом. Без правильного розуміння меж функціональних принципів цивільного судочинства не можливе вирішення проблеми ефективної концентрації доказового матеріалу;

дістали подальшого розвитку;

положення про те, що нормативне регулювання стадій цивільного процесу та практики здійснення цивільних процесуальних дій протягом радянського періоду розвитку Української держави свідчить про цілеспрямоване зменшення значення підготовки справи до судового розгляду, зумовленому надлишковою процесуальною активністю суду, помилковим пошуком об'єктивної істини у справі, а також обмеженні диспозитивних правомочностей сторін;

положення про те, що перша систематизація наукових знань про підготовчі судові дії хронологічно збіглася з проведенням законодавчої роботи

з уdosконалення структури цивільного процесу в середині XIX століття. Доктринальне осмислення тоді торкнулося питань сутності і значення підготовки справи до судового розгляду, її місця в системі цивільного процесу, особливостей підготовки різних категорій цивільних справ;

положення про те, що практика вітчизняного правознавства свідчить лише про початок осмислення учасниками судового процесу всіх переваг здійснення процедури примирення сторін. Причини такого становища криються як у соціокультурному і правовому рівні громадян, так і в особливостях правової системи, що не сприяє функціонуванню досудових форм вирішення конфліктів, і передусім, медіації. Очевидно, що законодавець бачить вагомі відмінності і тим самим протиставляє посередницьку діяльність медіаторів і процесуальну діяльність судді з врегулювання спору;

положення про те, що зосередження доказового матеріалу в підготовчому провадженні – необхідна умова ефективності цивільного судочинства, особливо в світлі своєчасного забезпечення права на справедливий і швидкий судовий розгляд;

положення про те, що законодавець всіляко намагається стимулювати сторони до належного виконання покладених на них цивільних процесуальних обов'язків, в умовах важливості добросовісного ведення процесу і формування необхідного доказового матеріалу. У цьому випадку завдання законодавця – знайти баланс між заходами примусу і свободою в здійсненні доказової діяльності учасників судового процесу. Власне, це баланс між інтересами правосуддя, правопорядку і приватними інтересами учасників судового процесу;

удосконалено:

поняття примирних судових процедур, під якими під якими варто розуміти процесуальну форму пошуку судом і сторонами варіантів вирішення правового конфлікту;

питання ініціювання і строків залучення третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, а також процедурний характер їхньої участі в судовому процесі необхідно доктринально інтерпретувати в аспекті створення умов, що дозволяють в підготовчому провадженні виявити всіх осіб, права та обов'язки яких можуть бути порушені майбутнім судовим рішенням.

Практичне значення результатів дисертації. Практичне значення отриманих результатів визначається актуальністю вибраної теми.

Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень актуальних проблем науки цивільного процесуального права, а також для продовження наукової розробки теорії підготовчого провадження;

у законопроектній роботі – при внесенні змін і доповнень у Цивільний процесуальний кодекс України;

у правозастосувальній практиці – для використання судом при трактуванні цивільних процесуальних норм;

у навчальному процесі – у ході викладання навчальної дисципліни «Цивільний процес».

Головні результати, отримані особисто автором. Рецензент засвідчує, що дисертація М. М. Шаповала містить результати власних досліджень. Зокрема, був проведений аналіз звіту перевірки на plagiat на наявність текстових запозичень (програма Strike plagiarism). Рецензент дійшов висновку, що дисертаційна робота Шаповала Миколи Михайловича на тему: «Підготовче провадження в цивільному судочинстві України» є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів plagiatу та запозичень згідно постанови КМУ від 12.01.2022 року № 44 п. 9. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Кількість наукових публікацій. Основні результати і висновки дисертаційного дослідження опубліковані автором у 6 наукових статтях у фахових виданнях з юридичних наук, а також у 3 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях, що підтверджує належний рівень апробації дисертації.

Зауваження і побажання до змісту дисертації. Дисертація М. М. Шаповала не позбавлена деяких дискусійних теоретичних положень та висновків.

Зокрема, автор виділяє три основні напрями здійснення підготовчої цивільної процесуальної діяльності: визначення складу учасників судового процесу, зосередження необхідних доказів та врегулювання спору. Очевидно, що в рамках підготовки цивільних справ до судового розгляду можливе проведення іншої цивільної процесуальної діяльності, яка пов'язана з загальною організацією судового процесу. Представлена автором модель підготовчого провадження потребує додаткової аргументації чи пояснення.

Вважаємо, що в дисертації емпірична база дослідження може бути суттєво розширенна. Особливо під час аналізу та обґрунтування авторського погляду на завдання підготовчого провадження.

Дослідник залишає також поза своєю увагою проблемні питання підготовчого засідання як головної процесуальної форми підготовки цивільних справ до судового розгляду.

Цікаво, з огляду на суддівський досвід дисертанта, було б почути думку дослідника про можливість використання інших примирних процедур у цивільному судочинстві та ролі судді в них.

Втім, висловлені зауваження не можуть позначитися на позитивній оцінці проведеного авторського дослідження проблем підготовчого провадження в цивільному судочинстві. Вони лише можуть доповнити дискусію та стати основою для подальших наукових розробок цієї проблематики.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради:

Дисертаційна робота Шаповала Миколи Михайловича на тему: «Підготовче провадження в цивільному судочинстві України», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань (08) за спеціальністю (081) за змістом, обсягом, науковою

новизною, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 року. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності.

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного
агарного університету

Ю. О. Котвяковський

